

## เทศน์เช้า วันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองขาว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมะ ธรรมะ สัจธรรมๆ เขาว่าธรรมะเป็นธรรมชาติ ทุกคนศึกษาว่าธรรมะเป็นธรรมชาติ แต่ธรรมชาติมันกาลเวลาไง ดูเวลานะ เวลา ๒๔ ชั่วโมง เวลาคนเกิดมาในโลกนี้เวลา ๒๔ ชั่วโมงเท่ากัน แต่เวลาของสัตว์ สัตว์ ธรรมชาติของมันอายุมันสั้น สัตว์อายุยืน อย่างของเรา ๑๐๐ ปี ถ้าสุนัข สุนัขถ้ามัน ๑๐ ปี มันเหมือนกับเรา ๗๐-๘๐ ปีแล้วแล้ว เห็นไหม กาลเวลาเหมือนกัน แต่สถานะของสัตว์ สถานะของวิญญูะมันแตกต่างกัน

แล้วเราเกิดเป็นคนเหมือนกัน เราเกิดเป็นคนเหมือนกัน ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน ๒๔ ชั่วโมงของเด็กๆ ๒๔ ชั่วโมงเขามีแต่ความสุขความสนุกสนานของเขา ๒๔ ชั่วโมงของเรา ๒๔ ชั่วโมงของเราปากกัดตีนถีบ เราต้องทำหน้าที่การงานรับผิดชอบหัวปั่นเลย ๒๔ ชั่วโมงของเรา แต่ ๒๔ ชั่วโมงของคนมีความสุข มีความทุกข์ ๒๔ ชั่วโมง กาลเวลามันช้านัก แต่ ๒๔ ชั่วโมงของคนมีความสุข โอ้ย! ความสุขทำไมมันผ่านไปเร็วนัก นี่ ๒๔ ชั่วโมงของคนมีความสุข เห็นไหม ความสุขหรือความทุกข์ จิตใจของเรา ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน เราจะบริหารจัดการมันอย่างไร ๒๔ ชั่วโมงเหมือนกัน

เวลาครูบาอาจารย์ของเราท่านประพฤติปฏิบัติแล้วท่านข้ามพ้นกาลเวลาไป วันคืนล่วงไปๆ วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เธอทำอะไรอยู่ ถ้าเรามีทุกข์มียากอยู่ บัดนี้เราทำอะไรอยู่? บัดนี้เราทำมาหากินอยู่ บัดนี้เราพยายามแสวงหาปัจจัยเครื่องอาศัยอยู่ บัดนี้เราพยายามทำความมั่นคงของชีวิตอยู่ แต่ไม่มีสิ่งใดเป็นสมบัติของเราเลย

เวลามาทำบุญกุศลนี้เป็นอามิส อามิส เราทำบุญกุศลของเราไป สิ่งนี้เป็นอามิส อามิสคือว่ามันต้องมีผลกระทบไง อามิส มันต้องมีวัตถุ มีการเสียสละ มันเป็นอามิส แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ “อานนท์ เธอบอกเขานะ บอกว่าให้ปฏิบัติบูชาเราเถิด ปฏิบัติบูชาเราเถิด” ปฏิบัติบูชาเรานั้นก็ต้องมีร่างกายนะ เวลาร่างกาย เรานั่งภาวนา นี่บุญกิริยาวัตถุ เราถวายองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ดอกไม้รูปเทียนเขาเอาใส่พานแล้วบูชาพระ เขาบูชาพระ เรานั่งสมาธินะ เรายกจิตใจกับร่างกายนี้ บูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าเราบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เธอจงปฏิบัติบูชาเถิด” เราปฏิบัติบูชา เห็นไหม “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นได้เห็นศาสดา” เวลาปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวลาจิตเราสงบขึ้นมา พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน มันซาบซึ้ง

เวลาคนเขาไปอินเดียกัน เขาไปอินเดียเขาไปสังเวชนียสถานทั้ง ๔ เขาไปแล้วเขาซาบซึ้ง เขาซาบซึ้งนะ ซาบซึ้งขนาดไหนมันก็เป็นอามิส เป็นสถานที่ เป็นที่ที่เราไป พอเราไปแล้วเราไปเชิดชู องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกไว้ บอกไว้เพื่อชักนำใจ

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมานะ จะรู้สัตว์ขันธ์สัตว์ รู้สัตว์ขันธ์สัตว์ เทศนาว่าการ คนที่เขาวิมูถิภาวะอ่อนด้อย อนุปปฟกิดา ให้เขาทำทานก่อน พอทำทานขึ้นมาแล้ว จิตใจของเขา เขาได้บุญกุศลของเขา เขาก็จะไปเกิดบนสวรรค์ พอเกิดบนสวรรค์แล้ว ผลของอามิส กาลเวลา มันก็แตกต่างกัน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกให้ถือเนกขัมมะ ถ้าถือเนกขัมมะแล้ว ถ้าจิตใจเขาพอแผ้วแผ้วแล้วจะเทศน์เรื่องอริยสัจ เรื่องอริยสัจ สัจจะความจริง เทศน์เรื่องอริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่เราไม่รู้จักทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เรา รู้จักแต่สุขๆ ใจ เวลาเราต้องการแต่ความสุข นี่ชักนำๆ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ารู้สัตว์ขันธ์สัตว์เพื่อจะน้อมนำไว้ ชักนำไว้ น้อมไว้ น้อมนำเข้ามาให้สู่ศาสนา

มนุษย์ต่างจากสัตว์เพราะมีศีลธรรม มนุษย์ถ้าไม่มีศีลธรรม เลวร้ายยิ่งกว่าสัตว์ สัตว์ กาลเวลาของมัน ๒๔ ชั่วโมงของมัน เวลา ๒๔ ชั่วโมงของเราละ ถ้าเรามีความทุกข์ความยาก มันก็เป็นความทุกข์ ความยากของเรา ถ้ามีความสุขของเรา กาลเวลามันผ่านไปมันเร็วขนาดไหน ธรรมะเป็นธรรมชาติ กาลเวลามันเปลี่ยนแปลงของมันไป แล้วเวลาเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา บุญกิริยาวัตถุถวายของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยกร่างกายและจิตใจนี้ถวายของค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ร่างกายนี้เป็นธาตุ ๔ พอเป็นธาตุ ๔ เราจับไปตั้งไว้ที่ไหนมันก็อยู่ที่นั่นแหละ ร่างกายนี้มันคืนรนไม่ได้ แต่หัวใจมันกวัดแกว่ง หัวใจมันไม่สมความปรารถนา หัวใจมันไม่เชื่อสัจย์ หัวใจตั้งใจตั้งใจจะบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วนั่งอยู่นี่มันคิดไปไหน หัวใจมันคิดไปไหน ทำไมหัวใจมันไม่บูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าล่ะ? เพราะมันบูชาमार ใจ มันบูชาमार มาร ครอบครวั

ของมาร ปู่ย่าของมาร ลูกของมาร หลานของมาร เหลนของมาร ไปบูชามารไง ถ้าบูชามาร นี่เราไม่  
ซื่อสัตย์ ถ้าซื่อสัตย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีศีล

ถ้าไม่สุจริต เห็นไหม เวลาเขาทำความผิดพลาดกัน เขาบอกว่านี่เป็นอาบัติ นี่ผิดศีลๆ คำว่า  
“ผิดศีล” ผิดศีลมันเกิดมาจากไหน? ผิดศีลมันเกิดจากเจตนา ถ้ามีเจตนา มีเจตนา มีการกระทำ  
มโนกรรม ไม่มีมโนกรรมนะ มนุษย์เป็นสัตว์ประหลาด คิดอย่างหนึ่ง พุคอย่างหนึ่ง ทำอย่างหนึ่ง มัน  
คิดอะไรมันพุคอย่างนั้นไม่ได้ไง มันมารยาทสังคมไง มันต้องโกหกกัน มีโกหกกู กูโกหกมีง โกหก  
กันไปโกหกกันมาเพื่อมารยาท แต่ความจริงมันทุกข์ มันพุคออกมาไม่ได้ไง

ถ้าความจริงพุคออกมาไม่ได้ เราประพฤติปฏิบัติเข้าไปสู่ความจริง ไปเจอมัน ไปเจอมัน ไป  
เจอสิ่งจะ ไปเจอความจริง ไปเจอหัวใจ ถ้าไปเจอหัวใจของเรา กวาสวะ ภพ สมถกรรมฐาน ฐานที่ตั้ง  
แห่งการงาน ถ้าฐานที่ตั้งแห่งการงาน คุณ เวลากาลเวลามันเปลี่ยนแปลงไป ความคิดของคนเร็วกว่าแสง เรา  
คิดถึงดาวอังคาร เราคิด เราไปได้หมดแหละ มันไปก่อนด้วย

เขายังยานอวกาศไป กว่าเขาจะไปเขาต้องคำนวณเวลาของเขานะ แต่ของเรา เราคิด ไปแล้ว  
มันไปแล้ว แต่จริงไม่จริงอีกเรื่องหนึ่ง จริงไม่จริงอีกเรื่องหนึ่งเพราะอะไร เพราะว่าจินตนาการของคนไม่  
เหมือนกัน จินตนาการของคน วุฒิภาวะของคนไม่เหมือนกัน

วุฒิภาวะของคน คนสร้างอำนาจาสนามามากนะ มันแฉไปไม่ได้หรอก พอมันจะคิดออกนอก  
เรื่องนอกกราวนะ นิมโนกรรม คุณ เวลาคนที่มีอำนาจาสนาบาร์มีมันคิดแต่เรื่องดีๆ ความคิดเรื่องดีๆ  
นั่นไง นี่ฝ่ายมรรค เวลามันฝ่ายมรรคนะ มรรคต้องมีการกระทำ มรรคต้องมีการชวนชวย เราชวนชวย  
มีการกระทำขึ้นมา คนจะล่วงพ้นทุกข์ด้วยความเพียร ความเพียร ความวิริยะ ความอุตสาหะ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปเทศนากับปัญจวัคคีย์ เห็นไหม อยู่กันมา ๖ ปี ๖ ปียังไม่มี  
คุณธรรม ไม่มีคุณธรรม พยายามชวนชวย พยายามค้นคว้าอยู่ ๖ ปี ไม่มีสิ่งใดพูดสิ่งใดแล้วมันสะกิด  
หัวใจ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประพฤติปฏิบัติขึ้นมาถึงที่สุดแล้ว ทำทุกกริยาทั้ง  
หมดแล้วมันไปไม่รอด มันไปไม่รอด เพราะว่ามันทำจบแล้วกิเลสมันก็ยังเหมือนเดิม เวลามันละเอียด  
เข้าไป กิเลสก็ละเอียดตามเข้าไป มันเฉา มันเศร้า มันเหงา มันหงอย มันไม่สำรอก มันไม่คาย

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องย้อนกลับมา ย้อนกลับมาค้นคว้าเองในใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาสวัชฌญาณ มันสำรอก มันคาย พอมันคายออก มันคาย มันมีการกระทำ มันมีการคาย ฉะนั้น เวลาเสวยวิมุตติสุขแล้วจะไปเทศน์โปรดปัญจวัคคีย์ ปัญจวัคคีย์นั่นกัน “เวลาปฏิบัติขึ้นมาเข้มข้นขนาดนั้นยังปฏิบัติไม่ได้ แล้วพอมานั่งอาหารของนางสุชาดา ไปมักมากอย่างนั้น มันจะสอนสิ่งใดเรา” นี่คิดกัน นั่นกัน คำนวณไว้

เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไป “เธอจงเงี่ยหูฟัง สิ่งที่อยู่ด้วยกันมา ๖ ปี เราไม่รู้ เราก็บอกว่าไม่รู้ เราไม่เคยบอกเลย แต่คราวนี้เราว่าเรารู้ เรารู้” แล้วรู้อย่างไรละ ปัญจวัคคีย์ไม่รู้ด้วย

นี่ไง “บัดนี้เธอจงเงี่ยหูฟัง ไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เดียวนี้ว่ารู้” รู้เพราะอะไร รู้เพราะมีกิจจญาณ สัจจญาณ มีกิจจญาณ มีวงรอบ ๑๒ ของมรรค มันมีมรรค มีการกระทำ หัวใจมันมีการกระทำมันถึง สำรอกมันถึงคายของมัน เวลาคายของมันออกไป สิ่งนี้จะเทศนาว่าการ “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็น ธรรมดา สิ่งนั้นต้องดับเป็นธรรมดา” นี่มันเป็นวิฤติภาวะของพระอรหันต์ผู้ที่เห็นตามความเป็นจริง

ของเราก็เห็นเป็นธรรมดา เปิดไฟปิดไฟเป็นธรรมดา เสียบปลั๊กถอดปลั๊กทุกวันเลย ธรรมดาๆ เสียบไปเสียบมามันผลอ มันเอานิ้วเสียบเข้าไป ช็อตตายเลย ทีแรกมันก็เสียบปลั๊กนั้นแหละ แหม! เสียบปลั๊ก “เป็นธรรมดา เป็นธรรมดา” เสียบไปเสียบมามันเอา ๒ นิ้วเสียบเข้าไปเลย เรียบร้อย ธรรมดา ธรรมดา ก็ช็อตตายนั่นละ มันธรรมดามันไม่มีกิจจญาณ ไม่มีการกระทำ

เราต้องซื่อสัตย์ ถ้าเราซื่อสัตย์เราก็มีศีล มีศีลมีธรรม ถ้าไม่มีศีลไม่มีธรรมมันเป็นอย่างนั้นแหละ เพราะกิเลส คนเรามันมีกิเลสไง กิเลสมันปลิ้นปล้อน กิเลสมันปลิ้นปล้อน สิ่งที่น่ากลัวที่สุดที่ทำลายเราคือกิเลสของเราแหละ แล้วที่เราพยายามแสวงหากัน เราแสวงหาคุณงามความดี แสวงหาธรรม

ธรรมมันคืออะไรละ ธรรมไปแสวงหาที่ไหน ไปสังฆนิยสถานทั้ง ๔ ก็ไปสถานที่ที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิด ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปรีณิพพาน มันก็จริง มันมีจริงๆ เพราะอะไร เพราะพวกเรามันโลเลใจ “มรรคผลมีหรือเปล่า มันจะมีจริงหรือเปล่า ศาสนานี้มันเล่าๆ กันมา มันไม่จริงหรอก” พอไปเจออันที่จริง อ้าว! จริงๆ มันมีนะ เออ! มันมีขึ้นมาทีละนิดๆ อันนั้นเราจะต้องแสวงหา

แต่เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนทนะ “อานนท์ เธอบอกเขานะ บอกเขาๆ บอกเขาให้ปฏิบัติบูชาเราเถิด” ไม่ต้องนั่งเครื่องบินไปถึงอินเดีย นั่งลงที่ในห้องพระเรา นั่งลง

กำหนดพุทโธๆ ทำความสงบของใจ ซื่อสัตย์กับตัวเอง แล้วผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต เห็นไหม ตถาคตยังมีชีวิต ตถาคตมีความรู้สึก ตถาคตมีความสุข ตถาคตมีความเวียงว้าง

ตถาคตนะ “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคต” เห็นไหม เห็นร่มเงา แค่นมัสสิ พุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ความพุทธะ พุทธะเราก็เขียนสิ พุทโธ พุทโธก็เขียน ร.เรื่อ สระอุ ไม้โท รู้ พุทโธๆ แล้วมันโธ ตรงไหนล่ะ เห็นไหม ศึกษาธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดนั้นเป็นกิจยาทั้งหมด นั้นเป็นวิธีการทั้งหมด วิธีการ วิธีการชี้เข้ามาสู่หัวใจของเราให้ประพตติปฏิบัติ กิจจญาณัง “ถ้าเราไม่มี กิจจญาณ เราไม่บอกว่าเราเป็นพระอรหันต์” เราไม่มีกิจจญาณ ไม่มีสัจจญาณ ไม่มีการกระทำขึ้นมา มันเป็นไปได้อย่างไร มันเป็นไปได้

แต่พวกเราฟังๆ มา มันก็เขาเสียบปลั๊ก เสียบปลั๊ก เราก็อ่านนี้เสียบเลย นี่เสียบปลั๊ก ไฟช็อต ตายเลย แล้วบอกอันนี้พระพุทธเจ้าสอนผิด พระพุทธเจ้าบอกให้เสียบปลั๊ก เราก็อ่าน “ธรรมดา เกิดดับเป็นธรรมดา” เสียบเข้าไปมันช็อตตายอยู่ นี่ “มันธรรมดา มันธรรมดา”

เขาบอกไว้ เขาบอกพลังงานนั้นมันเป็นพลังงานไฟฟ้า มันมีประโยชน์และมีโทษ ถ้ามันมี ประโยชน์ ธรรมะ คุณ ธรรมะ สัจธรรม ถ้ามันจะเป็นโทษมันก็เป็นโทษกับกิเลส มันจะบีบบีบไฟกิเลส กิเลสมันกลัว พอมันกลัวมันก็พลิกแพลง “รู้แล้ว เข้าใจแล้ว”...มันรู้ก่อน มันรู้ก่อน มันรู้ของมัน แล้ว มันเป็นประโยชน์กับใครล่ะ

นี่ไง ที่ว่ากาลเวลา กาลเวลาของสัตว์ก็อย่างหนึ่ง กาลเวลาของมนุษย์ก็อย่างหนึ่ง กาลเวลาของคน มีความสุขความทุกข์ก็อย่างหนึ่ง เราอยู่กับทางโลก ๒๔ ชั่วโมงก็เป็นของเรานั้นแหละ เวลาบวชเป็นพระ ขึ้นมาแล้ว ๒๔ ชั่วโมง ทางของสมณะเป็นทางที่กว้างขวาง ๒๔ ชั่วโมงของเราต้องปฏิบัติตลอดเวลา เวลาปฏิบัตินะ เวลาจิตมันเสื่อมนะ มันท้อแท้ มันเหนื่อยหน่าย เวลาทำไมมันช้านัก เวลานั้นสมาธินะ ตั้งนาฬิกาไว้ นาฬิกามันเดินช้ามากเลย ทูบทิ้งเลย ทูบนานาฬิกา เมื่อไหร่จะชั่วโมงสักที

ภาวนาเอาความสงบ ไม่ใช่เอานาฬิกา ภาวนาแล้วไปเอานาฬิกาได้อย่างไรล่ะ ใอันนั้นมัน เครื่องจักรกล เครื่องจักรกลเขาทำขึ้นมาบอกเวลา แต่ของเรามันอยู่ที่นี้ไง ถ้ามันอยู่ที่นี้ ทำที่นี้ ถ้าทำที่นี้ เวลาจิตมันสงบ เวลาคนที่ปฏิบัติ โอโฮ! มันลงนะ มันลงที่ ๓ ชั่วโมง ๔ ชั่วโมง แป๊บเดียว ลงไปมัน

แป็บเดียว มันเร็วขนาดนั้น แล้วยิ่งภาวนาดีนะ วันคืนมันล่องไป มันเร็วมากเลยนะ มันเร็วมาก ถ้ามันเร็วของมัน เพราะมันมีความสุขของมันไง

เพราะเวลาคนปฏิบัตินะ เช่น หลวงตา หลวงตาท่านออกจากวัดคอยธรรมเจดีย์ไปที่บ้านผือ ท่านไปปฏิบัติ ท่านเป็นโรคเสียดอก ท่านบอกว่าเวลามันรู้เลย เพราะอะไร เพราะท่านไปสวดศพเขาเอง วันหนึ่งตาย ๕ คน ๖ คน แล้วพอท่านเป็นเองมันคิดขึ้นมา ยังไม่อยากจะตาย ยังไม่อยากจะตาย เพราะอะไร เพราะมันยังมีสิ่งตกค้างอยู่ในใจ มันไม่อยากจะตาย แต่ถ้ามันทำสิ่งตกค้างในใจหมดแล้วนะ จะตายเดี๋ยวนี้ก็ได้ จะตายเดี๋ยวนี้ก็ได้ แต่ตอนนี้สิ่งตกค้างมันอยู่ในใจ มันยังไม่อยากจะตาย ถ้าตายแล้วไปเกิดอีกใจ มันไม่อยากจะตาย เห็นไหม นี่เวลาคนที่เขาชวนชวาย

เรื่องนี้ เรื่องกาลเวลา เรื่องสิ่งต่างๆ เขาพยายามขอเวลาเพื่อให้ประพฤติปฏิบัติ เขาขอเวลานะ นี่สัปบายะ สถานที่ที่เป็นสัปบายะ หมู่คณะเป็นสัปบายะ ครูบาอาจารย์ หลวงตา หลวงปู่มันท่านไม่ให้ทำอะไรเลย ท่านให้เข้าแต่ทางจงกรม ให้แต่นั่งสมาธิภาวนา ท่านสงวนไว้ให้ ท่านสงวนเวลาไว้ให้ ท่านเปิดช่องทางไว้ให้ แต่กิเลสมันไม่เอา กิเลสมันเข้าทางจงกรมมันก็เบื่อ มันก็เครียด มันอยากจะไปนั่งสูมหัวคุยกัน “เมื่อก็ภาวนามานะ สูดยอด สูดยอด” มันจะไปนั่งโม้กันว่าภาวนามันสูดยอด แล้วทางจงกรมมันไม่เอา แต่ครูบาอาจารย์ท่านรู้ทัน ท่านปิดช่องๆ ท่านให้ลงตรงนั้น ถ้าไปอยู่กับครูบาอาจารย์ มันได้แบบอย่างมาอย่างนั้นไง มันได้แบบอย่างจากครูบาอาจารย์ เพราะอะไร

หลวงตาท่านพูดประจำนะ ขอให้อยู่คนเดียว มีความสุขมากเลย ออกมาคลุกคลี ออกมาเพื่อประโยชน์ ขอให้อยู่คนเดียว มันสุขมากๆ นี่ไง มันพ้นกาลเวลาไป มันจะมีดจะแจ้งก็เรื่องของมัน เราอยู่กับมัน มันจะมีดจะแจ้ง พระอาทิตย์จะขึ้นจะลงก็กาลเวลาของเขา เราก็อร รอเวลาของเราในใจ ในเมื่อธาตุ ๔ มันชราคร่ำคร่า เรือลำนี้ เกลียวลำนี้ สิ่งอาศัยบ้านเรือนหลังนี้มันต้องชราคร่ำคร่า มันต้องเสื่อมสภาพไปเป็นธรรมดา สักวันหนึ่งเราต้องพลัดพรากจากมันเป็นธรรมดา รอเวลาที่จะพลัดพรากไป รอเวลาที่จะไป ลาสังสารวัฏ ลาถิ่นเสียที พ้นกาลเวลา พ้นการเวียนว่ายตายเกิด ลาถิ่นเสียที ไม่ต้องไปเวียนว่ายตายเกิด นี่มันมาจากเรา จากการจุดประเด็นที่เราจะชวนชวาย

เวลาของเรา เราเปรียบเทียบกับ ระหว่างสัตว์กับเรา แล้วเราจะมีคุณค่ามากกว่าไหม แล้วเวลาปฏิบัติเรามีคุณค่าขึ้นมา จิตใจเราเป็น สิ่งนั้นเราแสวงหาไหม ถ้าแสวงหา เราทำตรงนี้เพื่อประโยชน์กับเรา ตั้งสติ

ไว้ อย่าให้ครอบครัวของมารมันลากไป เราต่างหากต้องลากมันมา เราต่างหากต้องมีคุณธรรม เราต่างหาก  
ต้องมีมรรค พาหัวใจเข้าไปสิ้นสุดแห่งทุกข์ เอวัง